

IJTIMOYIY DAVLATDA YOSHLAR HUQUQLARI VA ULARNI HIMOYA QILISH MEXANIZMLARI

Xushmatova Gulnoza Norkulovna

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada ijtimoiy davlat sharoitida yoshlarning huquqlarini ta'minlash masalalari tahlil qilinadi. Yoshlar huquqlarining xalqaro-huquqiy asoslari, ijtimoiy davlat konsepsiyasining mazmuni hamda yoshlar huquqlarini himoya qilish mexanizmlari ilmiy jihatdan ko'rib chiqiladi. Shuningdek, zamonaviy jamiyatda yoshlarning siyosiy, ijtimoiy va iqtisodiy hayotdagi ishtirokini kuchaytirishga qaratilgan institutsional va huquqiy mexanizmlar tahlil qilinadi. Tadqiqot natijasida yoshlar huquqlarini ta'minlash tizimini takomillashtirish bo'yicha ayrim ilmiy xulosalar va takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: ijtimoiy davlat, yoshlar huquqlari, yoshlar siyosati, ijtimoiy himoya, siyosiy ishtirok, inson huquqlari, institutsional mexanizmlar.

Kirish. Zamonaviy demokratik jamiyatlarda yoshlar mamlakat taraqqiyotining muhim ijtimoiy qatlamlaridan biri hisoblanadi. Har qanday davlatning kelajakdagi barqaror rivojlanishi yosh avlodning bilim darajasi, siyosiy faolligi, ijtimoiy mas'uliyati va fuqarolik pozitsiyasiga bog'liq. Shu sababli yoshlar huquqlarini ta'minlash va ularni har tomonlama qo'llab-quvvatlash ijtimoiy davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. "Ijtimoiy davlat" konsepsiyasi jamiyatda ijtimoiy adolatni ta'minlash, fuqarolarning munosib turmush darajasini yaratish hamda aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarini qo'llab-quvvatlashni nazarda tutadi. Ushbu modelda yoshlar alohida e'tibor talab qiladigan ijtimoiy guruh sifatida qaraladi. Chunki yoshlar jamiyatning innovatsion salohiyati, inson kapitali va siyosiy modernizatsiya jarayonlarining muhim subyekti hisoblanadi. Bugungi globallashuv sharoitida yoshlar huquqlarini ta'minlash nafaqat milliy siyosatning, balki xalqaro hamkorlikning ham muhim yo'nalishiga aylanmoqda. Birlashgan Millatlar Tashkiloti, YUNESKO va boshqa xalqaro institutlar yoshlarning huquq va manfaatlarini himoya qilishga qaratilgan turli normativ hujjatlar hamda dasturlarni ishlab chiqmoqda.

Asosiy qism. Ijtimoiy davlat tushunchasi XIX asr oxiri va XX asr boshlarida shakllangan bo'lib, uning asosiy maqsadi jamiyatda ijtimoiy tenglikni ta'minlash va fuqarolarning asosiy ijtimoiy huquqlarini himoya qilishdan iborat. Ijtimoiy davlat modeli fuqarolarning ta'lim olish, sog'liqni saqlash xizmatlaridan foydalanish, mehnat qilish hamda ijtimoiy himoya olish huquqlarini kafolatlashga qaratilgan. Yoshlar huquqlari inson huquqlarining ajralmas qismi hisoblanadi. Xalqaro huquqiy hujjatlarda yoshlarning asosiy huquqlari sifatida quyidagilar e'tirof etiladi:

- ta'lim olish huquqi;
- mehnat qilish huquqi;
- siyosiy hayotda ishtirok etish huquqi;
- axborot olish va fikr bildirish erkinligi;
- ijtimoiy himoya huquqi.

Yoshlarning ushbu huquqlarini ta'minlash ijtimoiy davlatning asosiy vazifalaridan biridir. Chunki yoshlar jamiyatning eng faol va innovatsion qatlami bo'lib, ular davlatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Yoshlar huquqlarini ta'minlash masalasi xalqaro miqyosda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Bu borada bir qator xalqaro hujjatlar mavjud. Birlashgan Millatlar Tashkiloti tomonidan qabul qilingan Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi, Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiya hamda boshqa hujjatlar yoshlarning huquq va erkinliklarini himoya qilishning muhim huquqiy asosini tashkil etadi.

Shuningdek, BMT tomonidan ishlab chiqilgan World Programme of Action for Youth (Yoshlar uchun harakatlar dasturi) yoshlarning ta'lim, bandlik, sog'liqni saqlash, siyosiy ishtirok va ijtimoiy integratsiya masalalarini qamrab oladi. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, yoshlar huquqlarini ta'minlash samarali davlat siyosati, fuqarolik jamiyati institutlari hamda xalqaro hamkorlik orqali amalga oshiriladi. Ijtimoiy davlat sharoitida yoshlar huquqlarini himoya qilish bir qator institutsional mexanizmlar orqali amalga oshiriladi. Ushbu mexanizmlar quyidagi yo'nalishlarda namoyon bo'ladi:

Davlat tomonidan yoshlar huquqlarini himoya qilishga qaratilgan qonunlar va davlat dasturlari qabul qilinadi. Bunday hujjatlar yoshlarning ijtimoiy himoyasini kuchaytirish, ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytirish hamda ularning siyosiy va ijtimoiy hayotdagi ishtirokini rag'batlantirishga xizmat qiladi. Ko'plab davlatlarda yoshlar bilan ishlashga ixtisoslashgan maxsus institutlar mavjud. Ushbu institutlar yoshlarning muammolarini o'rganish, ularni qo'llab-quvvatlash hamda yoshlar siyosatini amalga oshirish bilan shug'ullanadi. Nodavlat notijorat tashkilotlari, yoshlar tashkilotlari va volontyorlik harakatlari yoshlar huquqlarini himoya qilishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu institutlar yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirish, ularning manfaatlarini himoya qilish hamda davlat va jamiyat o'rtasidagi muloqotni rivojlantirishga xizmat qiladi. Bugungi raqamli davrda yoshlar huquqlarini himoya qilishda yangi mexanizmlar paydo bo'lmoqda. Onlayn platformalar, elektron murojaatlar tizimi, raqamli maslahatlashuvlar hamda kraudsorsing mexanizmlari yoshlarning davlat boshqaruvida faol ishtirok etishiga imkon yaratmoqda.

So'nggi yillarda O'zbekistonda yoshlar siyosatini rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Mamlakatda yoshlarning huquq va manfaatlarini ta'minlash, ularning ijtimoiy faolligini oshirish hamda jamiyat

hayotidagi ishtirokini kengaytirishga qaratilgan kompleks institutsional va huquqiy mexanizmlar shakllantirilmogda. Yoshlar siyosatining huquqiy asosini bir qator normativ-huquqiy hujjatlar tashkil etadi. Jumladan, "Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida"gi Qonun yoshlarning huquq va erkinliklarini ta'minlash, ularni qo'llab-quvvatlash hamda davlat organlari va fuqarolik jamiyati institutlarining bu boradagi faoliyatini muvofiqlashtirishning asosiy prinsiplari va mexanizmlarini belgilab beradi. Mazkur qonun yoshlarning ta'lim olish, mehnat qilish, ijtimoiy himoya hamda siyosiy jarayonlarda ishtirok etish huquqlarini ta'minlashga qaratilgan. Shuningdek, mamlakatda yoshlar bilan ishlash tizimini takomillashtirish maqsadida qator davlat dasturlari va strategik hujjatlar qabul qilingan. Ushbu dasturlar yoshlarning bandligini ta'minlash, tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlash, ularning ijtimoiy himoyasini kuchaytirish hamda ta'lim imkoniyatlarini kengaytirishga qaratilgan.

O'zbekistonda yoshlar siyosatini amalga oshirishda institutsional mexanizmlar muhim ahamiyat kasb etadi. Xususan, Yoshlar ishlari agentligi yoshlar siyosatini amalga oshiruvchi asosiy davlat institutlaridan biri hisoblanadi. Ushbu agentlik yoshlarning muammolarini o'rganish, ularning tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash, bandligini ta'minlash hamda yoshlar siyosati sohasidagi davlat dasturlarini amalga oshirish bilan shug'ullanadi. Bundan tashqari, mamlakatda yoshlarning siyosiy jarayonlarda ishtirokini kengaytirishga qaratilgan yangi institutlar ham shakllantirilgan. Jumladan, Yoshlar parlamenti yoshlarning davlat boshqaruvi jarayonlarida ishtirokini ta'minlashga xizmat qiluvchi muhim platforma hisoblanadi. Ushbu institut yoshlarning qonunchilik tashabbuslarini ilgari surish, ularning siyosiy madaniyatini oshirish hamda davlat va yoshlar o'rtasida samarali muloqotni yo'lga qo'yishga xizmat qiladi. Shuningdek, yoshlar huquqlarini ta'minlash tizimida fuqarolik jamiyati institutlari ham muhim rol o'ynaydi. Turli nodavlat notijorat tashkilotlari, yoshlar tashkilotlari hamda volontyorlik harakatlari yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirish, ularning manfaatlarini himoya qilish hamda yoshlar tashabbuslarini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan faoliyat olib bormogda.

Zamonaviy sharoitda yoshlar siyosatini amalga oshirishda raqamli texnologiyalar ham muhim ahamiyat kasb etmogda. Elektron murojaatlar tizimi, raqamli platformalar va onlayn maslahatlashuv mexanizmlari yoshlarning davlat organlari bilan bevosita muloqot qilish imkoniyatlarini kengaytirmogda. Bu esa yoshlarning davlat boshqaruvi jarayonlaridagi ishtirokini kuchaytirish hamda ularning muammolarini tezkor hal etishga xizmat qilmogda. Umuman olganda, O'zbekistonda yoshlar huquqlarini ta'minlashga qaratilgan siyosat ijtimoiy davlat tamoyillariga asoslangan bo'lib, yoshlarning ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy hayotdagi

faol ishtirokini ta'minlashga qaratilgan kompleks mexanizmlar tizimini o'z ichiga oladi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy davlat sharoitida yoshlar huquqlarini ta'minlash jamiyat barqaror rivojlanishining muhim omillaridan biri hisoblanadi. Yoshlar huquqlarini himoya qilish tizimi samarali ishlashi uchun davlat siyosati, fuqarolik jamiyati institutlari hamda xalqaro hamkorlik o'rtasida o'zaro hamkorlikni kuchaytirish zarur. Shuningdek, yoshlarning siyosiy, ijtimoiy va iqtisodiy hayotdagi ishtirokini kengaytirishga qaratilgan innovatsion mexanizmlarni joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi. Raqamli texnologiyalar asosida yoshlarning davlat boshqaruvida ishtirokini kengaytirish, ularning huquqiy madaniyatini oshirish hamda yoshlar siyosatini takomillashtirish ijtimoiy davlatning ustuvor vazifalaridan biri bo'lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 13-iyuldagi PF-6260-son Farmoni "Yoshlarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash va ularning ijtimoiy faolligini yanada oshirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida".

2. O'zbekiston Respublikasi Qonuni. "Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida", 2016-yil 14-sentabr, O'RQ-406.

3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 18-yanvardagi 23-son qarori "O'zbekistonda yoshlarga oid davlat siyosatini 2025-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida".